

Stanisław Wiśniewski

Rzemiosło Lubelszczyzny w Tysiącleciu : sesja popularnonaukowa i wystawa

Rocznik Lubelski 10, 336-339

1967

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zrealizowanie przedstawionych wyżej osiągnięć i postulatów naukowych i wydawniczych Lubelskiego Oddziału PTH zależy nie tylko od wysiłku naukowego całego zespołu historyków lubelskich, ale i możliwości druku oraz dotacji władz wojewódzkich i miejskich. Niech mi wolno będzie z tego miejsca złożyć bardzo serdeczne podziękowania przewodniczącym Prezydium Wojewódzkiej i Miejskiej Rady Narodowej oraz kierownikom obu Wydziałów Kultury za naprawdę mecenasowski stosunek do poczynąń naukowych naszego Oddziału PTH. Tylko dzięki ich dotacjom jest możliwe wydawanie przez nas „Rocznika Lubelskiego”, monografii i innych publikacji wychodzących spod pióra naukowców lubelskich. Zwiększony program wydawniczy, który dopiero będzie mógł zapewnić naszemu środowisku historycznemu odpowiednie miejsce i rangę w kraju, wymagać będzie w przyszłości jeszcze większej pomocy materialnej ze strony naszych władz. Pozwalamy sobie żywić nadzieję, że tak jak w przeszłości, tak i teraz Lubelski Oddział PTH znajdzie w Wojewódzkiej i Miejskiej Radzie Narodowej swego mecenasa i protektora.

Kończąc pragnę złożyć podziękowanie całemu Zarządowi za współpracę i pomoc w minionej kadencji. Szczególnie serdeczne słowa kieruję do sekretarza Zarządu dr J. Szymańskiego oraz skarbnika mgr M. Mierzwę, których ofiarność i trud stanowiły nieoceniony warunek powodzenia wielu naszych inicjatyw.

Henryk Zins

RZEMIOSŁO LUBELSZCZYZNY W TYSIĄCLECIU (SESJA POPULARNONAUKOWA I WYSTAWA)

Dobrze się stało, że wśród wielu imprez i czynów urządzanych na Lubelszczyźnie z okazji obchodów milenijnych, zwrócono także uwagę na rolę rzemiosła w przeszłości tego regionu. Zarówno omówiona niżej sesja jak i wystawa nie stwarzały po raz pierwszy okazji do zetknięcia się z tą problematyką podczas tych obchodów. Znajdowała ona bowiem swoje odbicie i we wcześniejszych imprezach. Była jednakże wtłoczona w ogół zagadnień historii gospodarczo-społecznej i politycznej.

W świetle powyższego inicjatywa zmierzająca do całościowego potraktowania zagadnienia losów rzemiosła lubelskiego w Tysiącleciu zasługiwała na uznanie. Owocem realizacji tej inicjatywy była sesja popularnonaukowa *Postępowe tradycje rzemiosła Lubelszczyzny* oraz wystawa *Z dziejów rzemiosła Lubelszczyzny*. W pracach nad przygotowaniem obu tych imprez brały udział: Wojewódzki Komitet Stronnictwa Demokratycznego, Izba Rzemieślnicza, Muzeum Okręgowe, Wojewódzkie Archiwum Państwowe i Oddział lubelski Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Sesja popularnonaukowa, która odbyła się w Lublinie w dniu 25 XI 1966 roku spotkała się z dużym zainteresowaniem centralnych i wojewódzkich władz administracyjnych i rzemieślniczych, a także licznej na Lubelszczyźnie społeczności rzemieślniczej. Zarówno w zagajeniu sesji prezesa Izby Rzemieślniczej w Lublinie M. Baduchowskiego, jak i w przemówieniach powitalnych sekretarza Central-

nego Komitetu SD L. Hohenseego, przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie P. Dąbka, dyrektora Departamentu Rzemiosła Komitetu Drobnej Wytwórczości w Warszawie B. Szymota i in., podkreślano z jednej strony rolę rzemiosła w życiu gospodarczo-społecznym Polski Ludowej, z drugiej zaś wskazywano na jego postępowe tradycje w przeszłości.

Zasadniczą część sesji, która obradowała pod przewodnictwem sekretarza WK SD w Lublinie p. J. Czapkiego, stanowiły cztery referaty opracowane przez lubelskich historyków: prof. dr. Kazimierza Myślińskiego *Miejskie ośrodki rzemieślnicze w Lubelskiem do końca XV wieku*, dr. Ludomira Bieńkowskiego *Rzemiosło miejskie w Lubelskiem w XVI—XVIII wieku*, prof. dr. Józefa Mazurkiewicza *Rzemiosło lubelskie w XIX i na początku XX wieku* i doc. dr. Aleksandra Kierka *Rzemiosło lubelskie w XX-leciu PRL*. Istotnym uzupełnieniem powyższych referatów był komunikat naukowy dr. Zygmunta Mańkowskiego, w którym podkreślono patriotyczną postawę lubelskich rzemieślników w okresie okupacji hitlerowskiej, ich pomoc materialną w zakresie uzbrojenia, umundurowania itp. niesioną uczestnikom ruchu oporu.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że referaty wygłoszone na sesji przyniosły wiele nowego, nie znanego dotychczas materiału, były próbą opracowania mało zbadanego dotychczas zagadnienia. Wydaje się, że słuszne było stwierdzenie, jakie pod adresem autorów padło podczas dyskusji, że w tym zakresie dokonali oni niemal pionierskiej pracy. Prof. Myśliński na początku swego wystąpienia utyskiwał na brak monografii i prac omawiających dzieje rzemiosła lubelskiego do początków XVI wieku. Jest rzeczą jednakże niewątpliwą, iż spostrzeżenie to jest słuszne także i w odniesieniu do następnych epok. Rzecz ciekawa, że w badaniach nad tą problematyką uczestniczyli w większym stopniu historycy okresu do 1939 roku. Dla przykładu można by podać takie nazwiska, jak: J. Kmiński, J. Riabinin, H. Łopaciński, i w mniejszym stopniu: W. Zieliński, S. Dąbrowski, K. Sochaniewicz i in. Jednakże ich osiągnięcia na tym polu nie mają już na ogół dzisiaj większej wartości, są najczęściej przestarzałe i zdezaktualizowane. Historiografia powojenna, szcycąca się niewątpliwie poważnymi wynikami w dziedzinie badań gospodarczo-społecznych, problemem tym zajęła się w sposób zupełnie nie wystarczający, traktując o nim na marginesie innych pokrewnych zagadnień. Wyjątek stanowią tu jedynie niektóre prace prof. Mazurkiewicza. Dlatego też autorzy przedstawionych na sesji referatów w głównej mierze sięgnąć musieli do materiałów archiwalnych i w oparciu o nie budować swoje wnioski i spostrzeżenia.

Z kolei wypada zastanowić się, czy pod względem treści referaty odpowiadały nakreślonemu tematowi sesji, czy jej uczestnicy mieli możliwość poznania „postępowych tradycji rzemiosła Lubelszczyzny”? Wydaje się jednak, że sprawy te zostały w referatach zagubione, że omawiało się głównie kwestie ekonomiczne, prawne, a niedostatecznie uwzględniało się sprawy polityczne, ideologiczne i nawet społeczne. Zdajemy sobie sprawę, że autorzy z konieczności musieli ograniczać swoje wypowiedzi, że brak było czasu na omówienie wszystkich zagadnień. Jednakże kosztem pominięcia innych kwestii niewątpliwie istotnych, ale nie z punktu widzenia problematyki sesji, można było zwrócić większą uwagę na kwestię np. położenia materialnego rzemieślników, ich walki z ustrojem feudalnym i kapitalistycznym, i wiążącej się z tym świadomości społecznej i narodowej. Rzecz ciekawa, że na sprawy te zwrócił większą uwagę autor pierwszego referatu. Natomiast pozostali prelegenci zagadnienia te raczej potraktowali margi-

nesowo, ograniczając się jedynie do zasygnalizowania aktywnego udziału rzemieślników w powstaniach narodowowyzwoleńczych XIX w. i w ruchu robotniczym.

Z czterech wygłoszonych referatów wyróżnia się praca prof. Myślińskiego, w sposób interesujący godząca wymogi stawiane pracom naukowym i popularnym. Wystąpienie dr. Bienkowskiego stanowiło zgodnie z założeniem autora raczej referat materiałowy przesycony rzeczową informacją. Prof. Mazurkiewicz obejmując tak szeroki chronologicznie odcinek (1795—1939) nie mógł rzecz jasną wyświetlić do końca wszystkich spraw, zwracał raczej uwagę na zagadnienia ustrojowo-prawne w „miarę możliwości oparte na podłożu gospodarczo-społecznym”.

Dyskusja z przyczyn technicznych nie spełniła oczekiwanych przez organizatorów nadziei. Poza bowiem wspomnianym interesującym wystąpieniem dr. Mańkowskiego i paroma głosami o charakterze zgłośa oficjalnym, nie starczyło czasu na jej kontynuowanie.

Mimo usterek o charakterze raczej organizacyjnym sesja stanowiła niewątpliwie ważne wydarzenie w życiu kilkutyśięcnej rzeszy rzemieślników Lubelszczyzny. Należy sądzić, że celowe byłoby ogłoszenie drukiem materiałów sesji, co zresztą początkowo przewidywali sami organizatorzy. Jednakże na podstawie bezpośredniego rozeznania, wiadomo, że sprawa ta odłożona została ad Calendas Graecas. Ponieważ materiały te stanowią ważny dokument i posiadają dużą wartość popularnonaukową, winny zatem być rychło opublikowane (choćaby w formie tzw. małej poligrafii) i udostępnione szerszemu ogółowi czytelników. Postulat ten kierujemy pod adresem Izby Rzemieślniczej w Lublinie, która pieczołowicie materiały powyższe przechowuje.

Obok sesji popularnonaukowej ważną imprezą była również otwarta w tym samym dniu na Zamku Lubelskim wystawa: *Z dziejów rzemiosła Lubelszczyzny*. Otwarcia dokonał przewodniczący WRN w Lublinie P. Dąbek. Scenariusz wystawy opracowały M. Stankowa i B. Kowalczyk. W salach ekspozycyjnych zgromadzono ponad 200 wszelkiego typu eksponatów stanowiących własność Muzeum lubelskiego, muzeów w Krakowie, Warszawie i Toruniu, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie i Katedry Archeologii UMCS. Materiały do dziejów rzemiosła podczas okupacji dostarczył WK SD w Lublinie. Dużo miejsca w ekspozycji zajęły materiały archiwalne: przywileje cechowe, księgi cechowe, księgi miejskie itp. Stosunkowo ubogi był dział rzemiosła wczesnośredniowiecznego, składający się z eksponatów pochodzących z poszukiwań archeologicznych na terenie Lubelszczyzny. Dalsze gabloty zawierały wytwory pracy lubelskich rzemieślników z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych: kafle, naczynia porcelanowe i fajansowe, wyroby ślusarskie i kowalskie. Zgromadzono tu również wiele zegarów pochodzących z XVIII—XIX wieku, które świadczą o nader wysokim kunszcie ich twórców. Osobną grupę stanowią wyroby złotników lubelskich: przedmioty kultu religijnego, naczynia, biżuteria i in. Również wytwory rzemieślników innych specjalności znalazły się wśród eksponatów. Wyodrębnione zostały oznaki poszczególnych cechów: cechy, sztandary, godła i pieczęcie. Wystawę zamykały zgromadzone w gablocie wydawnictwa traktujące o dziejach rzemiosła na Lubelszczyźnie.

Cechą charakterystyczną omawianej ekspozycji był jej autentyzm. Organizatorzy starali się pokazać dokumenty i przedmioty oryginalne i tylko w paru przypadkach uciekano się do pomocy fotografii lub odlewów gipsowych. W związku z tym wystawa wiele zyskała. Ogólnie trzeba stwierdzić, że spełniła ona swoje zadania. Ten fragmentaryczny z konieczności przegląd zabytków, będących wytworami

rem wielu pokoleń rzemieślników lubelskich, daje ogólny pogląd na dzieje rzemiosła, wysoką formę i kunszt jego produktów, dostarcza również pewnych danych do życia lubelskich twórców, ich samowiedzy społecznej i narodowej.

Aby zakończyć sprawę wystawy, wypada nadmienić, iż sumptem Izby Rzemieślniczej i Muzeum Okręgowego w Lublinie wydano interesujący katalog ekspozycji. Składa się on z części wstępnej, opisu wystawy, jej dokumentacji oraz zdjęć najciekawszych 52 eksponatów. Ponieważ katalog ten stanowi swego rodzaju najświeższą drukowaną syntezę dziejów lubelskiego rzemiosła Lubelszczyzny, należy mu również poświęcić parę słów. Na wstępie trzeba stwierdzić, że jakkolwiek przynosi on wiele interesujących danych, to jednak niektóre zawarte w nim sformułowania są uproszczone lub zgoła błędne. Na przykład autorka jednej z przedmów już w pierwszym zdaniu autorytatywnie stwierdza, że tradycje rzemiosła lubelskiego sięgają „swymi początkami wieku XIV”. Już samo obejrzenie eksponatów, dostarczonych głównie przez Katedrę Archeologii UMCS, obala ten pogląd. Istnieją również rozbieżności pomiędzy twierdzeniami autorek scenariusza wystawy a sądami autorów referatów przedstawionych na sesji. Dotyczą one między innymi zagadnienia daty powstania pierwszych cechów w Lublinie: autorki przyjmują, że fakt ten należy odnieść do XIV wieku, natomiast prof. Myśliński — do lat 20—30-tych następnego stulecia (podobną opinię wygłosił dr Bieńkowski). Te, a także inne przykłady, wskazują wyraźnie na to, że przy opracowywaniu scenariusza wystawy i katalogu należało w większym stopniu przeprowadzić konfrontację z materiałami sesji.

Warto wspomnieć wreszcie, że szata graficzna katalogu zasługuje na uznanie.

W sumie więc zarówno sesja popularnonaukowa jak i wystawa stanowiły ważny akcent w obchodach milenijnych na Lubelszczyźnie. Należy przypuszczać, że obie te imprezy będą punktem wyjściowym dla dalszych badań i studiów naukowych nad tym ciekawym, a słabo opracowanym zagadnieniem.

Stanisław Wiśniewski

SESJA POŚWIĘCONA DZIEJOM LUBLINA

Z inicjatywy Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego dnia 2 czerwca 1967 roku odbyła się sesja popularnonaukowa, poświęcona roli Lublina w dziejach Polski. Okazją do jej zorganizowania stały się kulminacyjne uroczystości 650-lecia nadania praw miejskich Lublinowi. Ze względu na swój charakter, sesja zgromadziła sporą liczbę uczestników, zainteresowanych dziejami swego miasta, obok pracowników nauki i działaczy politycznych czy kulturalnych.

Wygłoszonych zostało osiem wykładów, a mianowicie prof. dr Kazimierz Myśliński: *Lublin w życiu gospodarczym i politycznym Polski przedrozbiorowej*, prof. dr Józef Mazurkiewicz: *Ustrój i znaczenie Lublina w życiu polityczno-prawnym dawnej Polski*, doc. dr Stanisław Tworek: *Rola kulturalna Lublina w okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI—XVIII w.)*, doc. dr Tadeusz Mencel: *Lublin w okresie walk narodowowyzwoleńczych (1795—1864)*, doc. dr Stanisław Krzykała: